

Søren Aabye Kierkegaard

NÁCVIK KŘEŠŤANSTVÍ

(Napsal Anti-Climacus, vydal S. Kierkegaard.)

II. Ten, kdo zve

Ten, kdo zve, je ponížený Ježíš Kristus. On vyslovil slova pozvání. Neříká je z výsosti. Kdyby tomu tak bylo, je křesťanství pohanstvím a Kristus je chápán domýšlivě; také tomu tak není. Kdyby tomu bylo tak, že Ten, který dlí ve slávě, vyslovil: „*Pojďte ke mně*“ – jako by to bylo tak lehké vběhnout do náruče slávy – jaký pak div, kdyby se seběhlo veliké množství lidí! Ale ti, kteří takto přiběhnou, běží jen jako za vnadidlem a domýšlejí se, že vědí, kdo Kristus byl. Neví to nikdo! – a abychom v něj uvěřili, musíme začít u jeho ponížení.

Ten, kdo zve, kdo vyslovuje slova, tedy ten, jemuž tato slova náleží, zatímco táž slova v ústech jiného jsou historickou nepravdou, je ponížený Ježíš Kristus, nepatrný člověk, narozený z pohrdané panny; jeho otec byl tesař, spřízněný s jinými prostými lidmi nízké

třídy, obyčejný člověk, jenž navíc (a to je právě olej v ohni) o sobě řekl, že je Bohem.

Je to ponížený Ježíš Kristus, jenž tato slova vyslovil. Žádné Kristovo slovo, ani jediné nesmíš považovat za své, a nemáš na něm ani nejmenší podíl nebo jakékoli společenství s ním, nestal-li ses s ním v jeho ponížení současný, takže jsi zrovna tak jako jeho současníci musel brát zřetel na jeho napomenutí: *blažený je ten, kdo se nade mnou nezhorší!* Nemáš právo Kristu jeho slova odejmout a jeho samého tím zapřít, nemáš právo odejmout Kristu jeho slova a fantasticky ho předělat pomocí upovídáných dějin, jež, když o něm mluví, doslova nevědí, o kom to mluví.

Hovoří ponížený Ježíš Kristus; historicky vzato je pravda, že ON ta slova vyslovil, ale jakmile změníme jeho dějinnou skutečnost, není pravda, že tato slova vylovil On.

Tedy nízký, chudý člověk se svými ubohými dvanácti učedníky z nejprostší třídy obyvatelstva, po nějakou dobu sledovaný ze zvědavosti, později jen ve společnosti s hříšníky, celníky, malomocnými a blázný – jednalo se přece o čest, život a jmění, a v každém případě známe trest: vyloučení ze synagogy,[1] jestliže jsme si jím dali pomoci – pojdte ke mně všichni, kteří se namáháte a jste obtíženi břemeny! Ó, můj příteli, i kdybys byl slepý a hluchý, kulhavý a malomocný a tak dále, kdybys, což dosud nikdy nebylo slýcháno nebo viděno, všchnu lidskou bídu soustředil v bídě vlastní a on ti chtěl zázrakem pomoci, přeci by bylo možné (a to je na tom to lidské), že by ses více než všech těchto utrpení bál trestu, který byl určen za to, že by sis jím dal pomoci, trestu, který znamená, že budeš vyvržen z

[1] Jan 9, 22.

lidské společnosti, pohaněn, ze dne na den posmíván, takže bys možná i přišel o život. Bylo by lidské (a jedná se o něco lidského), kdyby sis pomyslel: pěkně děkuji, pak ať jsem raději nadále hluchý a slepý a tak dále, než aby mi bylo pomozeno takovým způsobem.

„*Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny.*“ Ó pojdte, pojdte, zve vás, otvírá svou náruč! Řekne-li to člověk, vyšňořený v hedvábí,[2] příjemným a dobře znějícím hlasem, který dává pěknou ozvěnu v krásné klenbě, člověk v hedvábí, jenž šíří čest a slávu nad tím, kdo ho poslouchá – ó, říká-li to král v purpuru a sametu, v pozadí vánoční stromek, na němž visí všechny nádherné dárky, jež hodlá udílet – pak to má nějaký smysl. Ale ať se na to díváš jakkoli, tolik je jisté, že to není křesťanství, spíše to je pravý opak křesťanství, jak jen možno protichůdný. Uvědom si, kdo zve!

A posuď sám – na to máš totiž právo; naproti tomu však nemají lidé právo podvádět sebe samy, ačkoli to dělají dost často. Člověk, který takto vypadá, jehož společnosti se vyhýbá každý, kdo má v hlavě ještě trochu rozumu, aspoň tu trošku, kterou by mohl ve světě ztratit, člověk – a to je na tom všem to nejpošetilejší ze všeho, takže nevíme, máme-li se smát nebo plakat – ten člověk vysloví slovo, jež bychom rozhodně a bezpodmínečně od něho nečekali (protože kdyby řekl: pojdte ke mně a pomozte mi, nebo mě nechte na pokoji, nebo ušetřete mě, nebo zas hrdě: vámi všemi pohrdám – to by se dalo pochopit) – ale, že ten člověk řekne: pojdte ke mně – rozhodně lákavě nevypadá. A dále: „*vy všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny!*“!

[2] Narážka na biskupa Mynstera; biskupové nosili talár, pošíty sametem a hedvábím.

Jako by už takoví lidé neměli v životě dost neštěstí, a nadto se ještě mají vystavovat následkům toho, že se k němu připojí. A nakonec: „*dám vám odpočinutí!*“ To by tak chybělo – že on jim pomůže! Řekl bych, že i ten nejdobráčtější posměváček, který s ním současně žil, by musel říci: právě tohle neměl nikdy dělat, chtít druhým pomáhat, když se jemu samému takhle vedlo. Je to přece jako by žebrák na policii ohlásil, že byl okraden. Když někdo, kdo nic nemá a nikdy nic neměl, ohlásí, že byl okraden, je v protimluvu, a zrovna tak, když chce pomoci jiným, a přece sám potřebuje pomoc. Řečeno po lidsku – to je bláznivý protimluv, když ten, kdo doslovně nemá, „*kde by hlavu složil*“, člověk, o němž se po lidsku praví: „*ejhle člověk*“ [3], říká: pojdte ke mně všichni, kteří trpíte, pomohu vám!

Zkus sám sebe, to smíš, máš právo sám sebe vyzkoušet, ale naproti tomu si vlastně nemáš bez vyzkoušení sebe samého dát ostatními namluvit, ba ani sám sobě ne, že jsi křesťan! Vyzkoušej tedy sebe samého, dělej, že s ním žiješ současně! Pravda, On – ach, On! – o sobě řekl, že je Bůh. To ale řekl mnohý šílenec – a jeho současnost usoudila: vysmívá se Bohu. [4] Právě proto byl vyhlášen trest za to, dal-li si jím člověk pomoci, byla to péče o duše společnosti a veřejného mínění, aby se nikdo nedostal na scestí, bylo to z úcty k Bohu, že ho takto pronásledovali. Než se rozhodneš, že si dáš pomoci, musíš myslet na to, že ti budou lidé odporovat, ale i kdybys byl schopen vydržet následky takového rozhodnutí, pomysli, že lidský trest je zde „boží“ trest nad božím posměváčkem – nad tím, kdo zve!

[3] Jan 19, 5.

[4] Mat. 9, 3 a par.

„Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny!“ Opravdu, není proč spěchat, zastavme se na chvílku a využijme zastávky tak, že přejdeme do jiné ulice. A kdybys byl současníkem a nezašel do jiné ulice, nebo se v křesťanství nestal „jen tak křesťanem“, nadejde veliké zastavení, jež je podmínkou pro vznik víry: zastavíš se na možnosti pohoršení.

Abychom se vyjádřili úplně jasně a přítomně: zastavení platí tomu, kdo zve; ten, kdo zve, se zastaví a neučiní nic, nic se nebude dít docela přímo, naopak; následovat toho, kdo zve, bude něco zhoła jiného, protože nemáme právo pouze pozvání přijmout, ale musíme do něho zahrnouti toho, který zve. Krátce, projdu proto jeho životem ve dvou oddílech, mezi sebou rozdílných, i když oba bytostně leží v určení „ponížení“. Pro Boha je vždycky ponížením být člověkem, ať je to třeba císařem nade všemi císaři, a bytostně není ponížen více, stane-li se chudým, prostým člověkem, vysmívaným, a jak Písmo dodává: uplivaným.[5]

Ladění

C. Možnost bytostného pohoršení vzhledem k nízkosti, že se ten, kdo se vydává za Boha, ukazuje jako nízký, chudý, trpící a nakonec i bezmocný člověk

Pohoršení tedy neplatí tomu, že je Bohem, ale že

[5] Luk. 18, 32.

Bůh je tento člověk („*ejhle člověk*“), buď že už člověk opravdu začínal věřit, že Bohem byl, nebo že o tomto nesmírném protimluvu pouze uvažuje: že Bůh měl být takovým člověkem. V předcházejícím řekl ten, kdo se chtěl pohoršovat, kdo se u možnosti pohoršení zastavil: jednotlivý člověk jako my ostatní chce být Bohem! Zde mluví člověk, který stanul před možností pohoršení. Kdybychom měli jen na okamžik za to, že jsi Bohem, pak jaká špatnost a hloupost domnívat se, že právě ty jsi tímto nízce postaveným, chudým, bezmocným člověkem!

1. *Mat. 13, 55; Mk. 6, 3*: „Což to není syn tesaře? Což se jeho matka nejmenuje Maria a jeho bratři Jakub, Josef, Šimon a Juda? A nejsou všechny jeho sestry u nás? Odkud to tedy ten člověk všechno má? A pohoršili se nad ním.“

Směr pohoršení je tu ostatně dvojitý. Pokud urgujeme: „*Odkud to všechno má?*“, rozpouští se pohoršení v předcházející formě. Pohoršují se nad tím, že on, tento nízký člověk, by měl být někým kromobyčejným, Bohem. Ale může tomu také být naopak: pohoršovat se nad tím, že by Bůh měl být synem tesaře, a tito jeho rodina. Směr pohoršení je zde dvojaký, a tak je tomu také ve výrazech u Jana 7, 27 a 48.

Ale máme-li o Kristu jen fantastickou představu, když není ani tím jednotlivým člověkem, který zrovna stojí před námi, ani jeho otec, tesař, opravdovým jednotlivým člověkem, kterého dobře známe, a ostatní příbuzné také – pak je snad možné, že se nepohoršíme. Avšak nejsme-li s Kristem takto současní, je nemožné stát se křesťanem.

2. *Mat. 26, 31. 33.; Mk. 14, 27. 29.* Zde ukazuje pohoršení zcela jednoznačně směrem k nízkosti. Mluví se o učednících, kteří uvěřili, že je tím, za koho se prohlásil, a říká se, že se nad ním chtěli pohoršit. Ale jejich pohoršení není možné směrem k výsosti, že by jejich učitel a mistr neměl být tím, co o sobě řekl; ne – vždyť tomu věří. Platí nízkosti, že on, vysoce povýšený, Otcův jednorozený, měl takto trpět, bezmocně být předán na pospas nepřátelům. – Mluvíme-li o Petrově zapření, obyčejně se dává vina jednomu z těchto klimaxů, proti nimž přímo stojí dialektika. Bude z toho antiklimax, aniž by si toho řečník všiml, protože nemá o tajemstvích dialektičnosti ani tušení, ale vykládá všechno, i samotný paradox, jako přímý superlativ člověkova bytí. Řečník tvrdí, že trestuhodný byl už fakt, že Petr Krista zapřel, i kdyby Kristus byl jen člověkem – natož teď, když Kristus byl tím, čím byl! Úplně se zapomíná, že kdyby Kristus byl pouze člověkem a Petrem pouze za člověka pokládán, byl by ho právě proto Petr nezapřel. Co Petra naprosto vyvedlo z míry, co na něj dopadlo jako mrtvičná rána, byla právě jeho víra v Krista jako jednorozeného božího. Že se člověk dostane do spárů nepřátel a nic nepodnikne, je lidské. Že ale ten, jehož všemocná ruka konala znamení a divy, tu nyní stojí jako bezmocný a ochrnutý, je právě příčinou toho, že je Petr dohnán k zapření.

Vraťme se k těmto dvěma místům v Písmu. *Mat. 26, 33 n.*: „Tu jim řekl Ježíš: Vy všichni se nade mnou této noci pohoršíte.“ „Na to řekl Petr: Kdyby se všichni nad tebou pohoršili, já nikdy ne!“ Je to naposledy před jeho utrpením, kdy je Ježíš spolu se svými učedníky a mluví o něm, předpokládá je. Ó, jaká nekonečná bolest, žal, který žádný člověk nepochopí, jehož se též svaté

vyprávění dotýká jen nepřímo! Neboť Kristus hovoří o svém budoucím utrpení stručně, nerozbírá podrobně, jak bude trápen, a přece své utrpení předurčuje, ach, své utrpení, své nejtěžší utrpení, jež záleží právě v tom, že se nad ním všichni pohorší, ano i Petr. Utrpení předpokládá a vypadá to, jako by to byl pouze jeden tah při popisu této hrůzy, jež bude tak strašná, že i apoštolové se nad ním pohorší – a právě toto je nejtěžší bod utrpení. Člověk, který si představuje a vnímá jen vnějšek, si asi vůbec nevšimne, jak Kristus své utrpení popisuje, že to právě bylo jeho nejtěžší bolestí oné noci, kdy byl zhaněn, posmíván, poplíván a zbičován – právě to, že se nad ním všichni pohoršili. Když ho vidíme jako zločince přibitého na kříži, pak asi řekneme, že polidsku řečeno se žádný člověk nikdy neprovinil tak málo, a nikdy nebyla, polidsku řečeno, něčí pře natolik ztracena, jako v tomto okamžiku on sám a jeho věc. Zapomínáme na hrůzu, z hrůzy zapomínáme na „tu hrůzu“. Že jeho nepřátelé a zlo nad ním dostali moc – ach, přesto nemůžeme, polidsku mluveno, tvrdit, že přišel na svět nadarmo. Ale v okamžiku, kdy se nad ním všichni pohoršili, i Petr – nevypadal snad jeho život, lidsky viděno, jako marný? Chtěl zachránit všechny, úplně doslova všechny – a všichni se nad ním zhoršili, zcela doslovně všichni! Kdyby se sám trochu změnil – a má to ve své moci – kdyby se trochu pozměnil a v poměru ke svým milovaným učedníkům zadržel bolest, odstranil možnost pohoršení... Ale pak už by nebyl předmětem víry, pak by byl sám podveden lidskou útrpností, a podvedl by i je. Ó, jak hluboká a pro lidský rozum nevyzpytatelná hlubina utrpení: být znamením pohoršení, aby byl předmětem víry!

Bylo-li však potřeba nějakého důkazu, že možnost pohoršení patří k víře, pak se ukazuje právě zde, že

možnost pohoršení k víře patří; zde se ukázalo, že se všichni učedníci nad ním pohoršili. Učedníci, kteří věřili v jeho božství, a proto přešli kolem možnosti pohoršení, protože uvěřili, se zastavili nad jeho nízkostí, nad tou možností pohoršení, jež spočívá ve faktu, že Bohočlověk trpí vzhledem ke skutečnosti, že je člověkem. Jak bylo řečeno v první úvaze, je možnost pohoršení strážcem a obranou víry a je dvouznačná, takže se všechen lidský rozum buď jedním nebo druhým způsobem musí zastavit, musí utrpět náraz, aby se buď pohoršil, nebo aby uvěřil.

Příloha 1.

Kromě uvedených biblických míst, kde se mluví o možnosti pohoršení vzhledem k nízkosti Bohočlověka, je přirozeně mnoho míst, na nichž se k němu odkazuje a pohoršení se zmiňuje, aniž by samo slovo bylo uvedeno. Tak je tomu, abychom se jen zmínili, také s celým vyprávěním o Kristově utrpení.

Příloha 2.

Možnost pohoršení, o níž jsme zde mluvili, se tedy vztahuje k Boho-člověku kvůli jeho nízkosti.

Tomu odpovídá možnost pohoršení, o níž také Kristus mluvil a jež také platí nízkosti, když se ukáže, že učedník není nad Mistra, ale je jako on. Mistr je Bohočlověk a pohoršení platí faktu, že je takto ponížěn. Ale být křesťanem, to je opravdu Kristu patřit, když on je pravda, jak sám o sobě říká; pak musí být křesťanem, řečeno polidsku, nejvyšší věcí. A že takto vpravdě

být křesťanem má znamenat být ve světě a v lidských očích ponížen, že mu všemožné zlo přináší utrpení, samý posměch a hanu a nakonec trest jako zločinci! Zde je opět možnost pohoršení. I o tom platí, že se mu můžeme vyhnout, když pokrytecky nebo v nářku lidské sebelítosti a lítosti nad jinými chceš pouze být křesťanem jen do určitého stupně, pohansky *ne quid nimis*. Pak budeš ctěn a vážen, vyhneš se možnosti pohoršení a ve světě hodně vykonáš. Získáš ohromný dav, ve kterém se lidé také stanou křesťany jen do určitého stupně. Nechceš-li, musíš projít možností pohoršení, neboť být opravdu křesťanem rozhodně není totéž, jako být Kristus (blasfemie!), ale znamená to být jeho následovníkem. Ne takovým nalíčeným ozdobným následovníkem, který je „firmě“ na prospěch a nechává Krista trpět před mnoha a mnoha staletími. Být následovníkem znamená, že tvůj život se tolik podobá jeho životu, jak je lidskému životu nejvíce možno.

Křesťanství není nauka, mluvit o pohoršení vzhledem k jeho učení je nedorozumění, znamená otupit náraz v nárazu pohoršení, jako když mluvíme o pohoršení nad učením o Boho-člověku, nad učením o smíření. Ne, pohoršení se děje buď vůči Kristu, nebo vůči tomu, abych se sám stal křesťanem.

Jak už bylo v křesťanstvu všechno pomateno, tak i toto, a dosáhlo se stavu, že se křesťanství stalo pohanstvím. V křesťanstvu se napořád káže o tom, co se stalo po Kristově smrti, jak zvítězil a jak jeho nauka vítězně dobyla celého světa; zkrátka, sršíme samá kázání, jež by spíše měla končit „hurá!“ namísto amen. Kristův život zde na zemi je vzorem, já sám a každý křesťan se musíme snažit své životy jemu připodobnit. Toto je bytostný předmět kázání, tomu má sloužit,

aby probudilo, kdybych otupěl, a posílilo, upadnu-li do rozpaků. Tak se stane vzorem v situaci současnosti; v ní se nediskutuje, co se stane potom. Křesťanstvo odstranilo Krista, ale chce po něm dědit, mít prospěch z jeho velkého jména, z nekonečných důsledků jeho života, a nejsme daleko toho, že si je přivlastní jako své zásluhy a namluví nám, že samo křesťanstvo je Kristus. Namísto aby každá generace začala od začátku Kristem a ukázala na jeho příklad, dovolilo si křesťanstvo vše, co se stalo, vyložit čistě historicky a začalo tím, že ho nechalo být mrtvým, načež triumfovalo! Od té doby začalo křesťanstvo růst a jaký div, že se většina ráda přidá tam, kde více či méně platí triumfování a demonstrace moci.[6] Proto je křesťanská existence v křesťanstvu rozdílná od křesťanské existence v situaci současnosti, tak jako se liší pohanství od křesťanství.

V situaci současnosti, v níž bylo každým okamžikem možno se přesvědčit, jak dalece se učedník podobá Mistrovi, bylo světově historické šizení nemožné, tam byl učedník připodobněn vzoru (za předpokladu, že platí, že Kristus je vzorem), nikoli jako v oficiálním křesťanstvu. Při pozorování jednotlivého křesťana zde musíme být překvapeni požadavkem, že by se měl svému vzoru podobat, zrovna tak jako kdyby někdo tvrdil, že „domus“ se skloňuje podle vzoru „mensa“.

Pozorujeme-li, jak se v křesťanstvu skutečně žije, mohli bychom opravdu mít za to, že lidé museli v pohanství žít zcela prosti světských utrpení, těžkostí a všeho, co k tomu patří, natolik jsme v křesťanstvu co do specifického křesťanského utrpení přišli o jeho pointu, již Kristus a křesťanství vneslo do světa.

[6] Dánsky: „ride Herredage ind“. Až do 1849 se Nejvyšší soud otvíral v první čtvrtek v březnu průvodem jízdní policie.

Křesťanstvu se natolik zalíbilo a stále se líbí odkazovat všechno odřikání pozemských starostí do kategorie specificky křesťanských utrpení „*kvůli Slovu, kvůli spravedlnosti*“^[7] a tak dále. Tak se obvyklé lidské utrpení představuje jako křesťanské a vydává se – ach, jaké mistrovství v opačnosti! – za shodné se vzorem. Také menší náboženská paradigmatata jsou obvykle chápána vychloubačně. Jednomu muži umře žena. Hned káže farář o Abrahámovi, který obětuje Izáka, a vdovec bude uměním tohoto dvojctihodného pána vportrétován jako nějaký Abrahám, jako Abrahámův přívěšek. V takové řeči přirozeně není ani troška rozumu, čili farářovo pojetí neplatí ani vdovci, ani Abrahámovi. Ale tomu člověku se to líbí, s radostí za to dá deset říšských a sbor neprotestuje, protože každý čeká, až na něho dojde a neměl by každý z nich také darovat deset říšských za to, aby se tak snadno mohl podobat Abrahámovi? Případ jako tento, že muži zemře žena, se nemůže s Abrahámem srovnávat. Není to přece muž, kdo obětuje, (nebo snad, co by farář po straně určitě neřekl: chtěl svou ženu zabít) – ona prostě zemřela. Pointa Abraháмова, ono strašlivé, nekonečně potencované napětí, je zodpovědnost za to, že musí jednat a Izáka obětovat. – Tak je tomu také ve vztahu ke vzoru, ke Kristu a k derivovaným křesťanským vzorům. Úplně se zapomnělo, co se pod vlastním křesťanským utrpením chápe: obyčejně se poukáže na obvyklé lidské utrpení – jak se to vlastně děje, přesahuje můj rozum – a naváže se na křesťanské vzory. Kdybychom to oproti čistému křesťanství chtěli uvádět jako křesťanství v praxi, pak se podle pravdy musí říci, že ho je užito velice málo.

[7] Mat. 13, 21 a par.

Rozhodující v křesťanském utrpení je dobrovolnost a možnost pohoršení pro trpícího. O apoštolech se čte, že všechno opustili a následovali Krista. Stalo se tak dobrovolně. V křesťanstvu žije člověk, který upadne do neštěstí a přijde o všechno, co má; niče se nevzdal, ale ztratil vše. Pak se farář pilně věnuje potěšující řeči, ale ať to vězí v jeho ohromném studiu nebo jinde, ctihodnému pánovi se to zhatí, takže se mu „*všechno ztratit*“ hodí do vzoru „*všeho se vzdát*“, ačkoli je v tom nekonečný rozdíl. Když se totiž dobrovolně všeho vzdávám, volím si nebezpečí a potíže a je pak nemožno vyhnout se pokušení (jež je zvláštní křesťanskou kategorií, ale v křesťanstvu ovšem neplatí), když se řekne: proč se tomu chceš vystavovat a s něčím takovým si začínat, mohl bys toho přece nechat! To je specifické křesťanské utrpení, jež je o celou oktávu položeno hlouběji než utrpení pouze lidská. Když totiž o všechno přijdu, nenesu žádnou odpovědnost a pokušení se nemůže niče chopit. Ale v křesťanstvu se dobrovolnost zcela popřela, a tím se popřela i možnost pohoršení. Žije se naprosto pohansky, je v pořádku vtipně dokonalost zesměšnit jako přehánění, je to k smíchu, nebo platí *ne quid nimis*. Nevyhnutelné lidské bolesti si člověk musí dát líbit jako v pohanství, ale pak jsou v kázání povýšeny na utrpení křesťanské a úplně se ztotožní s Kristem a apoštolý. Dávám si za úkol provádět experimenty: vezmu nějaké pohanské spisy, ve kterých nemusím bytostně nic měnit, ale na některých místech pouze uvést Kristovo jméno; potom nechám lidi věřit, že se jedná o kázání nebo úvahu nějakého faráře, možná o kázání, vydané „na žádost více lidí“, tedy křesťanů, protože jsme přece křesťané všichni, včetně faráře.

Jaký tedy div, že ve vztahu ke křesťanskému bytí

nepocítujeme, co se týče možnosti pohoršení, vůbec nic? Ale v situaci tehdejší současnosti s Kristem, a je-li člověk opravdu křesťanem, byl tenkrát možnosti pohoršení vystaven a věřící musel ve svém životě možnost pohoršení objevit; otázka pak byla, zda se pohorší nebo ve víře zůstane. V obyčejné lidské bolesti není žádný protimluv; není protimluv ve faktu, že mi umře žena, je přece smrtelná, není protimluv ve ztrátě majetku, o ten se může přijít. Teprve když v utrpení nadejde protimluv, nadejde i možnost pohoršení, jež je, jak bylo řečeno, od křesťanského bytí neodlučitelné, jak to také praví sám Kristus.

Že tomu tak je a že to je protimluv, který konstituuje možnost pohoršení, vyplývá také z rozhodujícího místa o obecnosti pohoršení: Mat. 18, 8–9. Možnost pohoršení spočívá v protimluvu, že léčivý prostředek je nekonečně horší než nemoc sama; „Jestliže tě tvá ruka nebo noha pohoršuje, utni ji a odhoď pryč. Lépe je pro tebe, vejdeš-li do života chromý, než abys byl s oběma rukama a nohama uvržen do věčného ohně. Jestli tě tvé oko pohoršuje, vyrví je a odhoď pryč. Lépe je pro tebe, vejdeš-li do života jednooký, než abys byl s oběma očima uvržen do ohnivého pekla.“ Kristus hovoří o pohoršení (vlastní možnost pohoršení se vztahuje k tomu, abychom se stali křesťany) teprve na druhém místě: o prostředku, který Kristus doporučuje k záchraně před pohoršením. Přirozený člověk také zná něco, co nazývá pohoršením, i něco, co nazývá láskou, ale jako to, co přirozený člověk zve láskou, je z křesťanského hlediska sebeláska, tak také to, co přirozený člověk nazývá pohoršením, je pouze předběžné označení; teprve když křesťanství proti tomu doporučí prostředek, možnost pohoršení nastane. Právě ve vztahu k tomuto prostředku leží rozhodnutí

stát se křesťanem nebo se pohoršit. Přirozený člověk se snaží o jakousi občanskou spravedlnost a najde něco, co ho pohorší, své oko nebo svou ruku. Nemá v úmyslu pokušení se bezpodmínečně poddat, rád by svou občanskou spravedlnost zachránil, kdyby se to dalo provést mírným způsobem a žádaná oběť byla přiměřená. Nyní se však objeví křesťanství a řekne: chceš-li se vyhnout pohoršení, utni si ruku a vyrvi oko, dej se vykleštit kvůli království nebeskému (Mat. 19, 12) – a právě tohle je přirozenému člověku k pohoršení. Takový prostředek je šílenství, je o mnoho horší než nemoc sama – a proč by to měl dělat? Na to křesťanství odpovídá: aby ses vyhnul pohoršení – nebo jinými slovy: abys vešel do života.

To znamená, že křesťanství nekonečně zdůrazňuje vejít do života, věčnou blaženost jako absolutní dobro, a proto klade nekonečný důraz na překonání pohoršení. Co vlastně pohoršuje, je mocná vášň, s níž se věčná blaženost chápe, a to odpovídá nekonečné bázni před pohoršením. Právě to pohoršuje přirozeného člověka, neboť on nemá takovou představu o věčné blaženosti a odmítá ji – proto také odmítá představu o nebezpečí pohoršení.

V oficiálním křesťanstvu je přirozeně tato i každá jiná možnost pohoršení odstraněna; v oficiálním křesťanstvu se staneme křesťany nejpříjemnějším způsobem na světě, aniž bychom si ani v nejmenší možnosti pohoršení všimli. Přirozený člověk v oficiálním křesťanstvu bitvu vyhrál; není tu žádný nekonečný protiklad mezi křesťanstvím a světem. Křesťanství se tu nanejvýš chová jako jeho potence (blíže řečeno jako výchova) světa, přímočarě, to jest, ve zcela pravidelném přirovnání, jehož pozitiv je: občanská spravedlnost. Takových mocných pravidel,

jež křesťanství schvaluje, aby se vyhnulo pohoršení, není v oficiálním křesťanstvu třeba. Vychází se ze světskosti a podle občanské spravedlnosti (dobrý, lepší, nejlepší) se člověk co nejpohodlněji zařídí ve všem, co si nahromadí ze světského majetku; křesťanství se do toho zamíchá jako přísada, jako příchuť, jež někdy dělá požitek rafinovanějším. Není tu nekonečný protiklad mezi křesťanstvím a světem, nebezpečí pohoršení příliš neznamená – asi zrovna tak málo jako blaženost. Křesťanství se ke světu chová přímočaře, je pohybem na místě, a je to pohyb předstíraný.

Jaký tedy div, že neznamenáme možnost pohoršení v poměru k bytí a stávání se křesťanem; jaký div, že oficiální křesťanstvo je samá nesmyslnost. Neboť je-li člověk plně a pevně, a proto v bázni a chvění přesvědčen o tom, že blaženost je jedině ve víře v Krista a mimo ni je jen věčné zatracení, že pohoršení znamená nebezpečí, takže si umíní odvážit se všeho – to má smysl. Ale v oficiálním křesťanstvu žijeme všichni v líném a nevášnivém přesvědčení, že všichni jistě blaženosti dojdeme. Odkud by se tedy pro přirozeného člověka vzala možnost pohoršení vzhledem k tomu, abychom se stali křesťany, neboť vážný křesťan by v jiném smyslu musel všechno v oficiálním křesťanstvu pokládat za nejvýše pohoršující. Ale záleželi-li možnost pohoršení právě v tom, že se věčná blaženost cení tak vysoko a my nemáme na práci nic než se do křesťanstva narodit, možnost pohoršení odpadá. Jakmile by tedy někdo v oficiálním křesťanstvu chtěl ve starosti o věčnou blaženost vyjádřit nekonečnou zaujatost, to jest chtěl by vyjádřit, že křesťanem je, pak by oficiální křesťanstvo muselo prohlédnout a objevilo by možnost pohoršení, jak se to ukázalo a stále ukazuje v situaci současnosti s Kristem. Pak to bude vážná věc a přirozený člověk

bude upozorněn na protimluv, že proto, aby se vyhnul nebezpečí, není tak velké neštěstí, když se jednou pohorší, protože by jinak musel použít strašlivého prostředku a dát si useknout ruku, vyloupnout oko a sám sebe vykleštit.

Nyní se vraťme ke dvěma místům, kde se mluví o možnosti pohoršení a jež se vztahují k přeměně na křesťana a na křesťanské bytí směrem k nízkosti, k možnosti pohoršení, jež odpovídá možnosti pohoršení nad nízkostí a ponížením Boho-člověka.

1. *Mat. 13, 21.* a *Mk. 4, 17.* Podobenství o rozsévači. „...U koho bylo zaseto na skalnatou půdu, to je ten, kdo slyší slovo a hned je s radostí přijímá... Když přijde tíseň nebo pronásledování pro to slovo, hned se pohorší.“

Důraz spočívá na „*pro to slovo*“. V kazatelské přednášce, jež někdy jako za odměnu silně zdůrazňuje vydělávání peněz „*pro to slovo*“, leží důraz samozřejmě jinde. Křesťansky se káže, že člověk musí dojít k nebeské bráně, a k tomu patří utrpení. Výborně, to je naprosto správně křesťanství. Ale při bližším přihlédnutí s údivem zpozorujeme, že mnohé utrpení je vlastně jen něco jako nemoc, nedostatek peněz, starost o příští rok, co budeme jíst, nebo kvůli loňskému jídlu, jež jsme ještě nezaplatili, nebo že se nestaneme tím, čím jsme si ve světě přáli být, nebo jiné fatality. O tom se káže křesťansky, pláče lidsky a nesmyslně to spojujeme s Getsemany! Kdybychom do nebeského království přicházeli skrze mnohé takové potíže, museli by do nebeského království dojít i pohané, protože procházejí tím samým. Ne, takový způsob kázání je nejnebezpečnější způsob, jak křesťanství zrušit, částečně dokonce i blasfemicky.

K těmto trápením a obtížím musíme přidat trochu bližšího určení. Je obsaženo v Kristově výroku „*pro to slovo*“. Kristus nemluví o rozmazlených lidech, kteří určitě nežijí ani napolovic tak správně jako pohané, o rozmazlených lidech, kteří se nazývají křesťany a pak, když se jim přihodí jen obyčejné lidské utrpení, už křesťany být nechtějí. O těch Kristus při pohoršení nemluví, jelikož jinak v témže podobenství tvrdí, že lakota, starosti o živobytí a podobně dobré sítě dusí. Ale pohoršení je docela určitá myšlenka, takže je možno zcela přesně určit, je-li možnost pohoršení přítomna. Kristus mluví o těch, kdo se pohorší, když trápení a pronásledování nastanou „*pro to slovo*“. Učí, že „*pro to slovo*“ přicházejí trápení a pronásledování, a to je protiklad, v němž spočívá možnost pohoršení.

Křesťanství se zvěstuje jako útěcha, jako lék a uzdravení, a pak se k němu lidé obrací jako k něčemu, co poskytne záchranu, děkuje mu, jako se děkuje pomocníkovi, neboť s jeho pomocí a kvůli němu se domníváme, že můžeme snést bolest, při níž vzdycháme. A pak – pak se stane pravý opak. Utíkáme se ke Slovu, abychom hledali pomoc, a dostaneme se k utrpení, „*pro to slovo*“. S bolestí to nevypadá tak, jako když užíváme lék nebo se podrobujeme nějakému léčení, že uzdravování může být spojeno s trochou bolesti, kterou snášíme a v níž není žádný protiklad. Ne, trápení a pronásledování se dostaví, protože jsme hledali pomoc v křesťanství. A hledme, když to takto dopadá, zatmí se lidský rozum a neví si rady, nerozeznává již, co je co. Co tedy křesťanství znamená, k čemu je? Hledá se v něm pomoc, jsme hotovi mu nepopsatelně děkovat, ale stane se pravý opak, musíme kvůli němu trpět – a pak nám připadá, že skutečně není za co děkovat. Nyní se rozum zastaví na možnosti pohoršení. Pomoc vypadá

jako trápení, ulehčení jako břemeno, takže každý, kdo je mimo, musí říci: je blázen, že se tomu všemu chce vystavovat! – jako trpící si myslel, že mu bude pomoheno. Objasněme ještě jednou zřetelně výraz „*pro to slovo*“. Když se jakožto nemocný obrátím na lékaře, může mi z nutnosti předepsat velmi bolestnou léčbu, ale není v tom žádný protimluv, že se jí podrobím. Když však naopak upadnu do obtíží, stanu se předmětem pronásledování, protože, ano, protože se obrátím k tomu lékaři, pak v tom je protimluv. Lékař možná oznámí, že mi v nemoci může pomoci, a možná to také dovede, ale je v tom nějaká podmínka, na kterou jsem vůbec nepomyslel. Půjdu-li k tomu lékaři a obrátím se na něj, bude to znamenat, že budu pronásledován – a zde je možnost pohoršení.

Tak je tomu s křesťanstvím. Zde platí: buď se pohoršíš, nebo uvěříš. Uvěříš-li, projdeš skrze možnost pohoršení a přijmeš křesťanství za každých podmínek. Pak se to dá provést, co je ti do rozumu! – pak řekneš: ať to znamená pomoc nebo trápení, chci jen jedno, chci patřit Kristu, chci být křesťanem.

Je lehce vidět, že možnost pohoršení leží ve směru k nízkosti, že to, co je nekonečně vyvýšeno, být křesťanem, musí být zhrzeno, vysmíváno, poplíváno – zločin. Je-li poměr správný, je takto týraný člověk opravdu křesťanem, a pak se také předobrazu podobá natolik, jak je to vůbec člověku možno. Protimluv tu však zůstává a vzbuzuje možnost pohoršení: je trestán za to, že koná dobro.

II. A. První část jeho života

Mluvme teď o něm docela bez ostychu, zrovna tak,

jak o něm mluvili jeho současníci a jak se o současném člověku mluví, o někom, kdo je jako my, na koho se na ulici zběžně podíváme, o němž víme, kde bydlí a ve kterém poschodí, čím je a jak žije, kdo jsou jeho rodiče, jeho rod, jak vypadá, jak se šatí a s kým se stýká; „nic zvláštního na něm není vidět, vypadá jako všichni ostatní“. Mluvíme zkrátka o někom současném, s nímž se toho tolik nenadělá, protože v situaci současnosti s tisíci a tisíci skutečnými lidmi si nevšímáme rozdílu mezi tím, který možná bude připomínán ve všech staletích, a tím, kdo je chlapík právě tak jako on. Mluvme tedy o něm jako současníci mluví o současníku. Vím, co dělám, a věř mi, že naučený, drezírovaný, pohodlný světově historický zvyk, jímž mluvíme o Kristu s úctou, protože jsme se tak z dějin naučili a tolik se o něm říkalo, že byl veliký – věř mi, taková úcta nestojí za nic, je to jen bezmyšlenkovitost, pokrytectví a nadto i posměch Bohu. Je to posměch Bohu, když se vztahujeme s nanicovatou úctou k tomu, v něhož máme buď věřit, nebo se nad ním pohoršit.

Jedná se o poníženého Krista, nízkého člověka, narozeného z pohrdané panny, jehož otec byl tesařem, ale vystupuje též v poměrech, jež na něj musí obzvláště upozorňovat. Malý národ, v němž vystupoval a jenž sám sebe nazýval národem vyvoleným, doufá v očekávaného, jenž zemi i lidu přinese zlatý věk. Ale postava, v níž vystoupil, je od očekávání většiny lidí pochopitelně jak jen možno rozdílná. Naopak zase více odpovídá starým proroctvím,[8] o nichž se předpokládá, že jsou lidu známa. Takto vystoupí; jeden jeho předchůdce na něho upozorní, sám na sebe upozorňuje divy a znameními, o nichž se bude hovořit

[8]Ješ. 53, 1 n.

v celé zemi, takže se stane hrdinou okamžiku tam, kde se nalézá, obklopen nespočtým davem lidí. Vzbudí ohromnou senzací, oči všech jsou k němu obráceny a všechno, co se může hýbat, i všichni, kdo mohou jen lézt, musí tento div vidět, a všichni si o něm musí udělat úsudek a mínění, takže dodavatelé názorů a soudů musí skoro zvětšit nabídky, protože jeho osoba je tak strhující a protimluvy si tolik odporují. A přece je ten divotvorce jenom nízkým člověkem, který doslovně nemá, „*kde by hlavu složil*“[9].

§ 4. Nemožnost přímého sdělení je tajemstvím Kristova utrpení

Zvláště v nejranějších dobách se mnoho a často hovořilo o Kristových utrpeních, jak byl vysmíván, bičován a ukřižován. Tím se však, jak se zdá, zapomíná na zcela jiné utrpení, utrpení niternosti, utrpení duševní čili na to, co musíme nazývat tajemstvím utrpení, jež bylo neodlučitelné od jeho života v nepoznatelnosti, od jeho vystoupení až do konce. Je vždycky bolestné muset skrývat niternost a muset vypadat jako někdo jiný; tak tomu je v čistě lidských poměrech. To je nejtěžší lidské utrpení a kdo takto trpí, ach, ten trpí často o den déle než všechna pouze lidská mučení dohromady. Nechci rozhodovat, zda opravdu takové kolize jsou a zda člověk, který takovou srážku zažije, také každým okamžikem, kdy v ní zůstává, hřeší – mluvím pouze o utrpení. Kolize vzniká z toho, že z lásky k jinému člověku musíme niternost skrývat a vypadat jako někdo jiný. Bolesti jsou duševní a jak jen možno složité. Není

[9] Mat. 8, 20.

však dobré, je-li nějaká bolest složitá a každým novým přírůstkem jí přibude nové ostří. Co bolí, je nejprve vlastní bolest, neboť v lásce a přátelském dorozumění patříme jinému člověku, a pak je bolestivé, musíme-li si vlastní niternost zachovávat pro sebe. Pak tu je utrpení za toho druhého, neboť co je péče lásky, jež chce obětovat vše, obětovat život za druhého, láska, jež si zde nachází výraz v něčem, co se strašně podobá nejvyššímu druhu krutosti – ach, a přece to je láska. Konečně bolí i utrpení z odpovědnosti. To znamená z lásky bezprostředně svou vlastní lásku ničit, a přece ji zachovat; z lásky být k milované krutý a z lásky na sebe vzít tuto ohromnou odpovědnost.

A nyní Boho-člověk! Pravý Bůh nemůže být poznatelný přímo, ale přímá poznatelnost je to, o co ho prosili a zapřísahali pouhá lidskost a lidé, k nimž přišel, jako nepopsatelnou úlevu. Ó, z lásky se stává člověkem! Je láska, ale přece každým okamžikem musí jaksí všechn lidský soucit a péči křížovat, protože může být pouze předmětem víry. Ovšem pouhý lidský soucit se vztahuje k přímému poznání; nestane-li se předmětem víry, není pravým Bohem, a není-li pravým Bohem, nespasí člověka. Svým činem učiněným z lásky zároveň sráží jednotlivého člověka i celé lidstvo do strašlivého rozhodnutí. Je to, jako bychom slyšeli výkřik lidského soucitu: ó, proč to děláš? A přece to dělá z lásky, dělá to proto, aby lidi spasil. Ale ve hrůze tohoto rozhodnutí je musí od sebe udržovat na odstup, jestliže mu vůbec ti, kdo jsou spaseni vírou, mají náležet – a on je láska. Z lásky chce pro lidi všechno vykonat, dává za ně život, pro ně vytrpí potupnou smrt – a protrpí pro ně ten život, že musí být, polidsku mluveno, v božské lásce, slitování a milosrdenství (proti němuž prostě lidský soucit neznamena vůbec nic) – polidsku

řeceno, tak tvrdý. Jeho celý život představuje utrpení niternosti. A když poslední část jeho života začíná noční zradou, trpí tělesnou bolestí a týráním. Trpí tím, že je zrazen přítelem, že je osamocen, vysmíván, zneuctěn, poplíván, s trnovou korunou na hlavě a oděn v purpur, sám se svou – polidsku řečeno – ztracenou věcí – *ejhle člověk!* – sám mezi zuřícími nepřáteli, strašně osamocen. Ale takto může trpět člověk, trpět stejným týráním, trpět tak, že ho i nejlepší přítel opustil. Když se to všechno přežije, nenásleduje už nic, člověkův kalich utrpení je vyprázdňen. Kristu je však nalit ještě jednou, ten nejhořčejší: trpí tím, že se jeho utrpení může stát a stává se pohoršením těm několika málo věřícím. Trpí jistě jen jednou, ale neunikne tak, jako člověk končí prvním utrpením, protrpí naopak nejtěžší utrpení i podruhé ve starosti a truchlení nad tím, že jeho utrpení je k pohoršení.

Pochopit takové utrpení nedokáže žádný člověk; chtít je pochopit je nepřístojnost.

VI. (Následovník a obdivovatel)

Pane Ježíši Kriste, nepřišel jsi do světa, aby sis dal sloužit, ale ani proto, abys byl obdivován nebo v tomto smyslu uctíván. Sám jsi byl cestou a životem a přál sis pouze „*následovníky*“.[10] Probud' nás tedy, jestli jsme pod takovým oslněním usnuli, vysvobod' nás z omylu, že jsme tě chtěli obdivovat nebo obdivovat v adoraci, namísto abychom tě následovali a tobě se podobali!

Jan 12, 32: „A já, až budu vyvýšen ze země, přitáhnu

[10] Sr. Mat. 16, 24.

všechny k sobě.“

V křesťanstvu se dost často slychají kázání, přednášky a řeči o tom, co se od Kristova následovníka požaduje, co leží v pojmu Kristův následovník, co vůbec následování Krista znamená. Co se říká, je obyčejně zcela správné a pravdivé, ale při bližším poslechu zpozorujeme hluboko skrytý, základní nekřesťanský zmatek a omyl. Z křesťanského kázání se dnes ponejvíce stala „úvaha“, [11] jež nám uloží, abychom na hodinku „uvažovali“: zvu posluchače k úvaze o..., předmět úvahy je... Uvažování může v jistém smyslu znamenat k něčemu se docela přiblížit – k tomu, o čem chceme uvažovat, ale v jiném smyslu to zas udržovat na odstup od sebe, nekonečně daleko. Ukážeme-li někomu obraz a pobídneme ho, aby o něm uvažoval (aby se naň podíval), nebo když kupujeme a prodáváme a uvažujeme o kusu látky, přistoupíme k předmětu docela blízko. V tom případě jej ohmatáme a dostaneme se tak k předmětu co nejbližše možno, avšak v jiném smyslu tímto pohybem vystoupíme ze sebe a daleko od sebe, sami na sebe zapomeneme a na nic se nepamatujeme, protože uvažujeme o obrazu a látce, a to nikoli tak, že obraz a látka pozorují nás. To znamená, že uvažováním (pozorováním) se dostávám až do předmětu (stanu se objektivním), ale vzdaluji se nebo opouštím sám sebe (přestanu být subjektivní). Takto odstranilo přednáškové kázání oblíbeným uvažováním o věcech křesťanských, což je právě „úvaha“ a „úvahy“, to, co je v křesťanském kázání rozhodující, totiž osobní

[11] Autor zde a v následujícím odkazuje k „Úvahám o křesťanském učení víry“ od biskupa Mynstera („Betragtinger over de christelige Troeslaerdomme“, Kbh. 1833, nepřeloženo). Mynster užívá slova „úvahy“ místo kázání.

stránku, toto „*ty a já*“, mluvícího a toho, k němuž se hovoří. Odstranilo i okolnost, že mluvící je osobně v pohybu, sám zápasí; zároveň to platí i tomu, k němuž se mluví, koho povzbuzuje, pobízí, napomíná, varuje, vše vzhledem ke snaze a k životu. Řečník musí stále dbát na to, aby se od sebe nevzdálil, aby se k sobě vracel a pomohl posluchači, aby se ani on od sebe nevzdálil, ale sám k sobě se vracel. Přednáškové kázání v naší době úplně přehlédlo a přičinilo se o to, aby se úplně zapomnělo, že křesťanská pravda vlastně předmětem úvahy nemůže být. Křesťanská pravda má, abych tak řekl, oči k vidění, je samé oko; ale působilo by to velmi rušivě a bylo by mi nemožné o obrazu nebo o kusu látky uvažovat, kdybych si hned na začátku všiml, že obraz a látka hledí na mne. Tak je tomu s křesťanskou pravdou; je to ona, jež mě pozoruje, jestli dělám to, co chce, abych dělal. Proto se křesťanská pravda nedá představit úvahou, nedá se ani jako úvaha přednášet, má totiž sama, smím-li to tak říci, uši k slyšení – ano, je samé ucho, jež poslouchá, co mluvící říká. Nedá se o ní mluvit jako o nepřítomné či přítomné pouze jako o předmětu, protože je od Boha a Bůh je v ní přítomen ve zcela zvláštním smyslu, jelikož se o ní mluví, ale ne jako o předmětu. Spíše je jejím předmětem ten, kdo mluví, on „vyvolá ducha“, který ho při řeči vyslychá.